

ישיבת הפתל - ירושלים

שיחת הגאון הרב אביגדר הלוי נבנצל שליט"א

לפרשת תרומה תשע"ח

מיהו העושה עצמו אלוה

דורש לעצמו כבוד בלי גבול, ועושה עצמו אלוה (מגילה י, ב). "כל עבדי המלך אשר בשער המלך פְּרָעִים ומשִׁתְּחִוּים לְהֶמֶן" (אסתר ג, ב), לפי שעשה עצמו אלוה (רש"י שם), ודוקא בגלל זה "מְרַדְּכִי לֹא יִכְרַע וְלֹא יִשְׁתַּחֲוֶה" (רש"י שם). דבר כזה - המן לא יכול לסבול! "וַיֵּרָא הֶמֶן פִּי אֵין מְרַדְּכִי פְרַעַ וּמִשְׁתַּחֲוֶה לוֹ, וַיִּמְלֵא הֶמֶן חֲמָה" (שם, ה). אמנם כל שרי המלך וכל העבדים כן משתחווים, אבל אם יש זקן אחד שלא משתחוה - זו היא פגיעה קשה בכבודו של המן, והוא לא עובר עליה לסדר היום!

אז מה עושים? צריכים להעניש את הזקן הזה! אבל להעניש רק אותו, זו נקמה קטנה מדי. "וַיִּבֹז בְּעֵינָיו לְשַׁלַּח יָד בְּמֶרְדֵּכִי לְכַדּוֹ" (שם, ו). אז מה צריך לעשות? צריך ח"ו "לְהַשְׁמִיד לְהַרְג וּלְאַבֵּד אֶת כָּל הַיְהוּדִים מִנְעַר וְעַד זֶקֶן טַף וְנָשִׁים בָּיּוֹם אֶחָד" (שם, יג). למה? כי יהודי אחד לא השתחוה לו! זה הלך המחשבה של רשע בעל גאווה, שדורש את כל הכבוד לעצמו. לא חושב על אף אחד אחר. לא על טף, לא על נשים, לא על אף אחד. רק על עצמו. אמנם הטף לא חטא כלום, אבל זה לא חשוב. גם אותם צריך להרוג. אם ישאר חלילה ילד יהודי אחד בעולם, יפגם כבודו של המן. אסור שח"ו ישאר ילד יהודי אחד בעולם. עד כדי כך הכבוד צריך להיות שלם ומושלם¹.

אמנם המן יודע שאחרים שקדמו לו לא הצליחו, פרעה לא הצליח, וסיסרא לא הצליח, אבל יש להמן תירוצים למה הם לא הצליחו. הוא אומר על הקב"ה: "כבר הוא זָקֵן, ואינו יכול לעשות כלום" (אסתר ז, יג). נכון שפעם ה' היה צעיר, והצליח לגבור על פרעה ועל סיסרא ועל שאר שונאי ישראל, אבל עכשיו, אחרי שנבוכדנצר הצליח להחריב את בית המקדש, כנראה שה' כבר זקן וחלש ואין לו כח להתנגד, ואפשר לעשות עם ישראל מה שרוצים וה' לא יתערב².

קושיות על המן

רדיפת הכבוד הזו גורמת לפעמים לקושיות על המן. למשל: כדי להרוג עם שלם, הוא צריך לקבל רשות מן המלך. האין זו סתירה לאלוהות שלו? אם אתה אלהים, למה אתה זקוק לרשות מהמלך? אח"כ הוא מוזמן למשתה עם אסתר המלכה ועם המלך אחשוורוש, והוא כמובן מגיע. אלא שיש כאן קושיא: אם אתה אלוה, למה אתה הולך למשתה? וכי אלוה צריך לאכול ולשתות? איזה מין אלוה הוא זה שאוכל ושותה³? אלא שתאונת הכבוד של המן גוברת על שכלו. להיות מוזמן אל המלכה למשתה, רק הוא עם המלך והמלכה לבדם - אין לך כבוד גדול מזה! ועל כבוד - לא מוותרים! אי אפשר שלא לנצל הזדמנות כזו לקבל כבוד. ממילא הוא הולך אל המשתה, למרות שכל בר דעת מבין שזוהי סתירה לאלוהותו. כי מה כבר יכול לקרות? שתהיה

כבודו מלא עולם - אך במקדש הוא מתגלה יותר

הקב"ה מְצַנֵּה את משה רבינו: "וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ, וְשִׁכְנַתִּי בְּתוֹכָם" (שמות כה, ח). גם דוד המלך אומר: "אם אֶתֶן שָׁנַת לְעֵינַי לְעַפְעַפִּי תְנוּמָה, עַד אֶמְצָא מְקוֹם לְה' מִשְׁכָּנֹת לְאַבִּיר וְעֶקֶב" (תהלים קלב, ד-ה). המשכן והמקדש נועדו אפוא להיות מקום לה' לשכון בו.

וצריך להבין: הרי כששלמה המלך חונך את בית המקדש, הוא אומר בתפילתו: "הֲאֵמְנָם יֵשֵׁב אֱלֹהִים עַל הָאָרֶץ?! הֲנֵה הַשָּׁמַיִם וְשָׁמַיִם הַשָּׁמַיִם לֹא יִכְלְלוּךָ, אֵף פִּי הַבַּיִת הַזֶּה אֲשֶׁר בְּנִיתִי! (מל"א ח, כו) אפילו השמים "צרים" מכדי להכיל את ה' - כל שכן הארץ, וכל שכן המקדש. יותר מזה: הרי הקב"ה אינו גוף ואין לו דמות הגוף, וא"כ לא שייך כלל שיהיה לו איזשהו מקום! מה אם כן הפשט בזה, שהמקדש מוגדר כ"מקום לה'?"

צריך לומר, שאמנם עצמותו ית' לא נמצאת במקדש יותר מאשר במקום אחר, וגם לא מתגלה במקדש ולא בשום מקום אחר, "כי לא יראני האדם וחי" (שמות לג, כ), אבל גילוי כבוד ה' - יש במקדש יותר מאשר במקום אחר. בזה המקדש הוא מקום לה' - ששם מתגלה כבודו ביותר.

לחכם - כל העולם כולו הוא מקום לגילוי כבוד ה'. הוא מביט בשמים - ורואה את כבוד ה'. "השמים מספרים כבוד אֱ-ל" (תהלים יט, ב). הוא מסתכל בארץ, וגם שם הוא רואה את כבוד ה' - בעצים, בחיות, באדם ובכל הנבראים. אבל מי שאינו במדרגה הזו, לראות ש"מלא כל הארץ כבודו" - בשבילו מְצוּה ה' לעשות מקדש. שם יוכל להשיג ביתר קלות קדושה וקרבת אלקים. המקדש, אפוא, אינו מקום לה', אלא מקום לנו - להשיג בו קדושה וקרבת ה' יותר מאשר במקום אחר.

גאותו ורשעותו של המן

אצלנו דבר זה הוא פשוט ומובן, שהקב"ה אינו גוף, ואין לו דמות הגוף, ולא ישיגוהו משיגי הגוף. זהו העיקר השלישי מ"ג עיקרי אמונתנו. אבל מה שאצלנו כל כך פשוט, אצל הגויים כנראה לא פשוט. בעם ישראל מוצאים רק אדם אחד שעשה עצמו עבודה זרה, וזהו יואש המלך (ע"י רש"י מל"ב יב, ג). [ופלא בעיני שלא מנו אותו חז"ל בין המלכים שאין להם חלק לעוה"ב (משנה סנה' ז, א). אולי מפני שלא הספיק להחטיא הרבה אחרים. אמנם הרג את נביא ה' שהוכיח אותו (דה"ב כד, כ-כב), אבל כנראה לא הספיק כ"כ להחטיא אחרים]. אבל אצל הגויים הרבה מלכים עשו את עצמם אלוהות. פרעה כבר נזכר בחז"ל (ע"י רש"י שמות ז, טו), אבל גם אח"כ היו הרבה ממלכי הגויים שעשו עצמם עבודה זרה.

אחד מהם הוא המן הרשע. המן היה בעל גאווה גדול,

מבחינה מסויימת הוא עושה עצמו אלוה. אבל זה לא יעזור לו. הוא לא יצליח יותר ממה שהמן האגני הצליח. כי אי אפשר לעשות נגד רצון ה'. אמנם רואים שהרשעים עושים הרבה דברים נגד רצון ה', אבל זה רק עד כמה שה' נותן להם כח. כשה' יחליט להפסיק לתת להם כח, הכל יגמר. להמן הרשע לקח שלשה ימים בלבד מאז שכתב וחתם לאבד את כל היהודים עד שתלו אותו על העץ, לרשעים אחרים לקח יותר זמן, אבל בסופו של חשבון אף אחד לא יצליח לעשות נגד רצון ה'. חבל לחשוב מחשבות נגד רצון ה'. העצה היחידה לאדם לזכות היא לעשות את רצון ה', "עשה רצונו כרצונך כדי שיעשה רצונך כרצונו, ובטל רצונך מפני רצונו כדי שיבטל רצון אחרים מפני רצונך" (אבות פ"ב מ"ד). אם אנו מצדנו משתדלים לעשות את רצון ה', גם ה' ברחמיו יעשה את רצונו, יגזור עלינו גזרות טובות, במהרה בימינו, אמן.

עלי קושיא? לא מפחד מקושיות! מה אני, רמב"ם, שצריך ליישב את כל הקושיות שיש עלי? אני לא רמב"ם, ולא צריך ליישב שום קושיות. בשיבות הרי רגילים לומר שמקושיא לא מתים, אז גם הוא מחליט שמקושיא לא מתים, ואפשר לחיות טוב מאד גם עם הקושיות.

אלא שהמן, ב"ה, כן מת בסוף מהקושיא. לא יודע מה הוא חשב אח"כ כשראה את הכל מתמוטט. הוא נופל לפני אסתר המלכה, אולי היא תרחם עליו. חז"ל אומרים, "יִאָנְגִי אֶמְרָתִי בְּשִׁלְוֵי בַל אֶמוּט לְעוֹלָם" (תהלים ל, ז) - זה המן (ע"י רש"י שם, יב). הוא חשב שהוא לא ימוט לעולם. מנין השגעון הזה של בן אדם לעשות עצמו אלוה, ואם מישהו לא מודה באלוהות שלו אז צריך להשמיד את כל עמו? אבל ככה זה אצל הרשעים. הם מסוגלים לכל דבר.

אי אפשר להצליח כשהולכים נגד רצון ה'

גם אם אצלנו ב"ה זה לא שייך, אף אחד לא חושב את עצמו לאלוה, בכל זאת הרבה פעמים אדם חושב שהוא יכול לעשות כך, ויכול לעשות כך, ושאינן מה שיוכל לעצור אותו ולעכב בעדו. לפעמים אדם לא מביא מספיק בחשבון, שרצון ה' אינו מתאים למה שהוא רוצה לעשות, ושנגד רצון ה' אי אפשר לעשות כלום. שום מחשבה לא תצליח נגד רצון ה', ומי שחושב שיוכל לעשות נגד התורה ונגד המצוות, הרי

השיחה נערכה לפי שטחיות הבנתו של העורך,
וכל טעות או חסרון יש לתלות בעורך בלבד.

1. ובשפת אמת פירש: "וַיִּכְדוּ בְּעֵינָיו לְשַׁלַּח יָד בְּמַרְדְּכָי לְבַדּוֹ, כִּי הִגִּידוּ לוֹ אֶת עִם מַרְדְּכָי". פירוש, כי הבין כי מרדכי יצא מן הכלל ללמד על הכלל כולו. ואפילו אם ימית את מרדכי, יהיה אהרן במקומו בכח כלל יהודי. ולכן רצה לאבד את כל עם מרדכי (שפת אמת לפורים, תרנ"ג).
2. בשיחות הגה"צ רבי שמשון דוד פינקוס זצ"ל לפורים (עמ' ל"א-ל"ג) באר, דודאי המן לא היה כה שוטה לסבור ולומר, שהקב"ה זקן וחלש כפשוטו. אלא כונתו היתה, שבתחילה היו לקב"ה תכניות שלמות בענין עתידו של עם ישראל: להביאם לא"י, לבנות להם מקדש, להשרות שכינתו בתוכם, ולהקים מהם עם מובחר שיקדש שמו בעולם (כאיש צעיר, שהוא מלא בתכניות לגבי עתידו). ואולם עכשיו הקב"ה כבר "זקן". כלומר, הוא כבר התייאש מתכניותיו לגבי עם ישראל, שהרי הם חטאו לו ולא מילאו את צפיותיו, וא"כ אין לו יותר תכניות לגביהם - כאיש זקן, שכבר התייאש מלהשיג את מה שקיוה להשיג בצעירותו. ממילא, הקב"ה לא ימנע מהמן לבצע את זממו, ולהשמיד את עם ישראל ח"ו.
3. אם פרעה הבין שלצאת המימה לצורך נקביו זוהי סתירה ל"אלוהותו" (רש"י שמות ז, טו), גם המן היה צריך להבין שהתעסקות בצרכי הגוף - כאכילה ושתייה - הם סתירה ל"אלוהותו".